

Skriv til VG, Debatt-redaksjonen, Postboks 1185 Sentrum, 0107 Oslo.

Faks 22 00 06 66 E-post-adresse: debatt@vg.no

Redaktør: ERUNG BØ

■ Norges Kommunistiske Partis talsmenn har blånektet for å ha mottatt pengestøtte fra Sovjetunionen. Historikeren Sven G. Holtmark sitter med bevis for

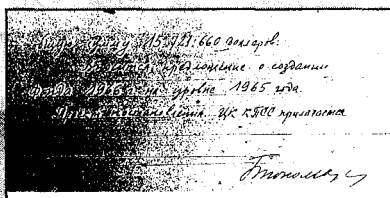
Debatt

114805

at de taler usant. I dag og i morgen presenterer han resultater av sin forskning og holder dette blant annet opp mot Lund-kommisjonens konklusjoner. . .

Disse settet av dokumenter gjelder den totale bevilgningen til Fondet for 1966 (s. 3). Signaturer tilhører politiskdirektøren, og viser at bevilgning ble vedtatt. Dokumentet er skrevet for hånd av sikkerhetssjefen. Ikke en gang skrivemaskinens lydtekniker har gitt på dette! Desverre mangler listen over beløp til hvert enkelt parti.

S. 4-6 er en liste over fordelingen av midlene i 1965, parti for parti. På s. 5 (se merke i høyre marg) fremgår det at NKP mottok 45 000 kr.

Числа	
по партиям и группам в 1965 году	
1. Итальянский комитет	5.000 000 рублей
2. Французский комитет	2.000 000 -
3. Комитет США	1.000 000 -
4. Итальянский «Борьба»	1.000 000 -
5. Комитет «Борьба»	1.000 000 -
6. Комитет «Борьба»	1.000 000 -
7. Комитет «Борьба»	1.000 000 -
8. Комитет «Борьба»	1.000 000 -
9. Комитет «Борьба»	1.000 000 -
10. Комитет «Борьба»	1.000 000 -

DOKUMENTASJON: Historikeren Sven G. Holtmark sitter med bevis på at Norges Kommunistiske Parti mottok pengestøtte fra Sovjet.

Rubler i Norge

VG replikk
Sven G. Holtmark

I kjølvannet av Lund-kommisjonens rapport har spørsmålet om utenlandsk finansiering av NKP og nærliggende organisasjoner vært fremme i offentlig debatt.

Kommisjonen valgte i utgangspunktet å referere til denne delen av myndighetenes trusseloppfatning som en ubekreftet hypotese.

Likevel lar den det flere steder skinne gjennom at det neppe var grunnlag for overvåkningspolitiet (POTs) mistanker. Dette kan synes overraskende, ettersom det da rapporten ble skrevet forelå tilstrekkelig offentlig tilgjengelig dokumentasjon til å kunne fastslå at slik finansiering fant sted i et betydelig omfang.

Granskingskommisjonen var først og fremst opptatt av å undersøke blant annet POTs virksomhet ut fra et juridisk perspektiv. En historisk vurdering må derimot ha som et av sine utgangspunkt den faktiske situasjon, altså i hvilken grad POT og myndighetenes trusselvurderinger hadde grunnlag i virkeligheten.

I granskingskommisjonens rapport er det redegjort inngående for hvordan denne paragrafen skal forstås. Det konkluderes med at for et politisk parti er det straffbart å motta slik støtte uansett formål. Forbudet gjelder heller ikke bare støtte i form av direkte pengeoverføringer. Enhver form for indirekte økonomisk støtte som kommer partiet til gode, rammer av § 7a. De eksempler på slik indirekte økonomisk støtte som kommisjonen deretter nevner som lovstridige (s. 140f), kan leses som en katalog over den virksomheten som faktisk fant sted. Spørsmålet er mer komplisert om støtten gis f.eks. til et vennskapssamband eller til en fredsorganisasjon. I slike tilfeller er det hensikten med å motta støtten som er avgjørende for hvorvidt forholdet er straffbart eller ikke.

Pengebevisene

Av granskingskommisjonens rapport fremgår det også at mistanken om at NKP mottok økonomisk støtte fra Moskva, var en viktig begrunnelse for flere av de tiltak som overvåkningspolitiet satte i gang bl.a. på 1980-tallet. I et brev av 29. august 1980 til Justisdepartementet sier f.eks. overvåkningsjef Gunnar Haarstad at det «etter en samlet vurdering, etter Overvåkingsentralens oppfatning (er) grunnlag for å si at NKP kan mistenkes for å motta støtte - direkte eller indirekte - fra Sovjetsamveldet (strl. § 97a)» (s. 306). Da telefonen ved NKPs kontor ble avlyttet fra mars 1986 til september 1989 var grunnlaget for kontroll «mistanke om at NKP direkte eller gjennom firmaet mottok støtte til partiets drift fra Sovjetunionen, jf. straffeloven § 97a.» (s. 633). Også i forhold til «vennskapssambandene» med Sovjet og Øst-Europa var overvåkingstjenesten opptatt av finansieringen av virksomheten.

Det hersker ikke lenger tvil om at NKP (inntil november 1923: DNA), trolig med enkelte avbrudd, mottok pengestøtte fra Sovjetunionens Kommunistiske Parti (SUKP) fra 1921 (muligens tidligere) til 1990. For perioden 1921-1940 er materialet fragmentarisk. Det som finnes, gir imidlertid et omfattende innblikk i den tidligste fasen, samt spredte glimt fra virksomheten på 1930-tallet. Li-

Artikkelforfatteren Sven G. Holtmark er historiker. Forsker ved Institutt for forsvarsstudier.

UNNTAKET: Mye tyder på at Reidar T. Larsens formannstid i NKP var en unntaksperiode da NKP ikke mottok partistøtte fra Leonid Bresjnevss sovjetiske kommunistparti, skriver historikeren Sven G. Holtmark.

te kan sies om omfanget av økonomisk støtte i årene 1940-1949. For perioden 1950-1965 foreligger SUKPs politbyrås (presidiums) årlige bevilgning til utenlandske partier og bevegelser. NKP er med på listen.

For perioden 1966 til 1977 er det foreløpig ikke kommet frem materiale som dokumenterer direkte pengeoverføringer til NKP. Mye tyder på at partiet i store deler av Reidar T. Larsens formannstid 1965-1975 faktisk ikke mottok slik støtte. For årene 1978-90 foreligger det til gjengjeld en fullstendig oversikt over så vel beløpene størrelse, hvem som mottok pengene på vegne av NKP, samt datoen for overrekkelser. For hele perioden kan opplysninger om den tilsvarende virksomhet i andre land supplere bildet av det som foregikk her hjemme.

Med et delvis unntak for årene 1978-1990 bygger denne artikkelen på opplysninger som er tilgjengelige i norske eller utenlandske offentlige arkiver og biblioteker. Av særlig betydning er de publiserte dokumen-

tene fra rettssaken mot SUKP i 1992. En mikrofilmutgave av disse ble i 1994 kjøpt inn av Nobelinstituttet. Utfyllende materiale om den siste perioden kommer frem etter kuppforsøket i Moskva i 1991, og førte den gang til en rekke avslørende reportasjer i russisk og internasjonal presse. Underlig nok var norske medier i liten grad interessert i å utnytte de nye opplysningene.

I det følgende vil det bli presentert spredte glimt fra virksomheten, slik den nå er dokumentert. Umiddelbart etter maktovertagelsen i oktober 1917 begynte sovjet-regjeringen å overføre midler til utenlandske revolusjonære bevegelser. På et av de første møter i Folkekommissarienes Råd ble det bevilget to millioner rubler til dette formål, og beslutningen ble offentliggjort i partiavisen Pravda. Bl.a. ble det i desember 1919 overført 4000 engelske pund, 4000 dollar, 52 000 svenske kroner og 25 000 tyske mark til Kominterns skandinaviske kontor i Stockholm.

For Norges vedkommende nådde pengestrømmen fra Moskva et foreløpig høyde-

punkt i tiden før og etter splittelsen av DNA i november 1923. I en melding til Komintern-lederen Georgij Zinovjev av 8. november 1923 ber Olav Scheffo om «et par hundre tusen kroner» som «startkapital» for det nye partiet (NKP). 200 000 1923-kroner tilsvarende ca. 3 350 000 i dagens pengeverdi. Også den nye partiavisen trengte støtte. Den 15. november 1923 telegraferte den russiske representanten i Norge, Aleksandra M. Kolontaj, følgende melding fra Olav Scheffo: «Utgivelsen av den nye avisen kan fortsette bare til søndag, om vi ikke får støtte. Om vi ikke straks får finansiell støtte trues vi av en uopprettelig partiskandale. I lys av dette ber Sentralkomiteen om at spørsmålet ordnes uten opphold». Kominterns representant i Kristiania, Marcel Body, tilføyde i samme telegram at situasjonen til de norske kameratene var «åplos»: «De trenger 15 tusen norske kroner straks, hvis ikke blir de nødt til å stoppe avisen. Gi melding med det samme om det kan gis ut en slik sum. Venter svar innen lørdag.» Avisen ble ikke stoppet. Det totale tilskudd til NKP i 1923 var minst 100 000 kroner.

Tidlig i 1924 ble det bevilget ytterligere 20 000 kroner til partiet. I de følgende år ble tilskuddene trolig redusert i takt med at NKP ble marginalisert i norsk politikk.

Annen del av kronikken følger i morgen

99 For årene 1978-90 foreligger det til gjengjeld en fullstendig oversikt over så vel beløpene størrelse, hvem som mottok pengene på vegne av NKP. 99

Som forventet

Ikke uventet har fremtredende representanter for NKP i tiden etter at granskingskommisjonen avgav sin rapport fremstilt partiet som offer for urettmessig forfølgelse. I likhet med en stor del av norske medier, fremstilt partiet granskingskommisjonens rapport som en rennasking av NKPs virksomhet i etterkrigstiden. Blant annet har NKPs tidligere formenn Reidar T. Larsen og Martin G. Knutsen eksplisitt avvist at NKP noen sinne mottok penger fra utlandet. Ut fra den dokumentasjon som foreligger, synes det som om det her tales mot bedre vitende.

Denne avvise holdningen kan sammenholdes med hva NKPs hovedorgan Arbeideren skrev i april 1932: «Det er ingen hemmelighet at det kommunistiske parti har mottatt understøttelse fra sine broderpartier i andre land. (...) Det er derfor bare hykler når borgerskapet og socialdemokratiet spiller forferdet over dette selvfølgelig forhold.» (12/4 1932).

Spørsmålet er spesielt betent i norsk sammenheng ettersom det siden 1950 har vært straffbart å motta «økonomisk støtte» til «partiformål» fra en «fremmed makt eller av parti eller organisasjon som opptrer i dennes tjeneste» (straffelovens § 97a). Bestemmelsen ble nok utferdiget nettopp med tanke på NKP.